

Otvíráme metodologickou rubriku časopisu

V současné době má československá sociologie výrazně extenzivní charakter. Rozbíhá se do šířky, zasahuje stále nové instituce, dostává se do vědomí dalších lidí, získává zájem mládeže. Někdy se říká, že sociologie se stala u nás módou. Je to pravda potud, že se rychle rozšířila mezi velkým počtem lidí. Není to pravda potud, že móda dříve nebo později opadá a mizí v propadlišti dějin, než se případně znovu objeví v poněkud pozměněné podobě. Věda není módní předmět, který by prodělával výkyvy podle sinusoidy. Musí mít pevnou linii.

Extenzivnímu charakteru rozvoje československé sociologie napomáhá především spousta výzkumů, které se provádějí, plánují nebo zatím nosí v hlavách. Název těchto akcí není ovšem vždy stejný, často se jim říká průzkum, jindy šetření, studium atd. Zatím nechám stranou terminologickou otázku. Ta tu není tak důležitá.

Je asi zbytečné evidovat a sumarizovat všechny instituce, které výzkumné akce provádějí. Nebylo by to nikdy přesné číslo, protože se jednak mění, jednak nelze zcela proniknout do spletné sítě institucí. Aniž se pokouším o přesný odhad, troufám si říci, že jde řádově o stovky institucí. K tomu je třeba mít stovky, ne-li už nějaký tisíc lidí, kteří to všechno provádějí. Položím tedy otázku: „Kolik asi máme v Československu dobře vyškolených sociologů nebo sociálních psychologů?“ Je rovněž těžké uvést přesné číslo. Řádově jde nejvýš o desítky. Z konfrontace potřeby a možnosti, čili toho, co se provádí, a sil, které jsou k dispozici, vyplývá velký rozdíl a rozpor. Existuje nebezpečí, že ne všechny výzkumy jsou a budou prováděny kvalitně. Je mnoho výzkumů nekvalitních, ba dokonce velmi pochybných.

Kde jsou hlavní chyby a jak jim čelit?

Většina výzkumů trpí teoretickou nejasností. Takové výzkumy jsou teore-

ticky špatně připraveny. To se projeví především v jejich závěrech. Dají sice nějaké informace. Při určitém hladu po informacích to může být záslužný čin. Ale má to daleko do závažnějších přínosů teorii či praxi.

Sociologický výzkum potřebuje teorii. V diskusích o sociologii byla příliš příkře oddělována obecná či teoretická sociologie od tzv. empirické sociologie. Obojí se prolíná. Takové prolínání se projevuje především v aplikaci teorie. To není snadný postup. Něco jiného je znát spoustu věcí, něco jiného je umět to všechno použít ve výzkumu. Při aplikaci jde nejen o jednu teorii, ale o celou řadu jednotlivých prvků sociologické teorie, často z různých úseků společenského života. Umět aplikovat tyto teoretické prvky znamená:

- znát teorii
- naučit se ji aplikovat při výzkumné praxi
- mít talent pro sociologický výzkum.

Znát teorii předpokládá ovšem ještě další věc. Jde o to, mít vůbec zpracovanou příslušnou teorii. Výzkum, který se zabývá například mládeží, potřebuje dílčí teorii mládeže, nebo lépe celou řadu teoretických prvků týkajících se mládeže (výchovných, kulturních, tělovýchovných, citových atd.). Obdobně při výzkumu rodiny, zaměstnané ženy, pracovních kolektivů, životního stylu, řízení v různých organizačních útvarech atd. V tomto ohledu je v naší sociologii mnoho práce, nezbytné práce, která teprve zkvalitní sociologický výzkum na žádoucí vědeckou úroveň. Z druhé strany sociologický výzkum sám pomáhá tyto dílčí teorie budovat. Vazba je tu tedy oboustranná.

Správné vedení výzkumu potřebuje dále teorii metodologickou. Jde o její rozpracování v podobě normativní, tj. jako návody nebo modely výzkumů pro různé účely a situace (např. výzkum pro průmysl na úrovni závodu, podniku nebo oborového